

جمهوری اسلامی ایران
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

مؤسسه پژوهشی توسعه تعاون
دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی

دانشنامه تعاون

جلد اول

(الف - ث)

دبیر علمی:
دکتر خلیل کلانتری

شورای علمی:
دکتر علی اسدی، دکتر سید صفدر حسینی کوزوکی، دکتر علی اکبر براتی، دکتر غلامحسین حسینی نیا،
دکتر علیقلی حیدری، دکتر حمید موحد محمدی و دکتر حجت ورمزیاری

جمهوری اسلامی ایران
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

مؤسسه پژوهشی توسعه تعاون
دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی

تهیه کننده: مؤسسه پژوهشی توسعه تعاون، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران
دبیر علمی: دکتر خلیل کلانتری.
شورای علمی: دکتر علی اسدی، دکتر سیدصفدر حسینی کوزوکی، دکتر علی اکبر براتی، دکتر غلامحسین حسینی نیا، دکتر علیقلی حیدری، دکتر سیدحمید موحد محمدی و دکتر حجت ورمزیاری.
ناظر پروژه: انجمن علمی تعاون ایران (دکتر حمید آماده).
سرپرست ویراستاران: دکتر علی اکبر براتی.
کمیته ویراستاری علمی: دکتر خلیل کلانتری، دکتر علی اسدی، دکتر حجت ورمزیاری، دکتر علیقلی حیدری، دکتر محمدشریف شریفزاده، دکتر غلامحسین عبداللهزاده، دکتر حمید موحد محمدی، دکتر امیرحسین علم‌بیگی، دکتر عبدالمطلب رضایی، دکتر یاسر محمدی، دکتر حمداله رستمی، مهندس منوچهر یزدانی، مهندس احمد بیگدلی شاملو، علیرضا ناطقی، دکتر پیمان باباخانلو، مهندس البرز محمدی، دکتر محمد علی سهمانی اصل و دکتر مهدی حسین نژاد.
ویراستاران صوری و اصلاح متن: محمد شوکتی آ مقانی، مسلم سواری، ابوالفضل رنجبر و جمیله مهدوی.
واژه‌نامه: غلامحسین صالح‌نسب.
کارشناس دبیرخانه و هماهنگی امور پژوهشی: محمد شوکتی آ مقانی.
صفحه‌آرا: مؤسسه پژوهشی توسعه تعاون.
ناشر: فرهنگ دهخدا.
چاپخانه:
لیتوگراف:
چاپ اول: زمستان ۱۳۹۴
شمارگان: ۱۰۰۰

عنوان و نام پدیدآورنده:

دانشنامه تعاون / تهیه کننده مؤسسه پژوهشی توسعه تعاون، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران؛ دبیر علمی خلیل کلانتری؛ ناظر علمی انجمن علمی تعاون ایران (حمید آماده)؛ سرپرست ویراستاران علی اکبر براتی.

مشخصات ناشر: تهران: فرهنگ دهخدا، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۲ ج: جدول، نمودار.

شابک: ۲۴۰۰۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۵۳-۶۸-۲؛ ج. ۲ ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۵۳-۶۹-۹.

وضعیت فهرست نویسی: فیا

مندرجات: ج. ۱. الف. ب. ج. د. ه. و. ز. ح. ط. ی. ک. خ. ع. گ. ف. ق. ک. ج. ی.

موضوع: تعاون - دایره المعارف‌ها

شناسه افزوده: کلانتری، خلیل، ۱۳۴۳-

شناسه افزوده: براتی، علی اکبر، ۱۳۵۴، ویراستار

شناسه افزوده: دانشگاه تهران. مؤسسه پژوهشی توسعه تعاون

شناسه افزوده: دانشگاه تهران. دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی

شناسه افزوده: دانشگاه تهران. پردیس کشاورزی و منابع طبیعی

شناسه افزوده: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

رده بندی کنگره: HD۲۹۵۴/د۲ ۱۳۹۴

رده بندی دیویی: ۳۳۴/۰۳۳۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۹۲۵۵۲۸

مؤسسه پژوهشی توسعه تعاون: کرج- پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، مؤسسه پژوهشی توسعه تعاون
تلفکس: ۰۲۶-۳۲۲۵۱۱۰۳

کارشناس دانشگاه تهران	قاسمی، مهدی
مقدمی، زهره	کارشناس ارشد دانشگاه زنجان
کارشناس ارشد دانشگاه زنجان	کرمی، شهره
مهدی، عباس	دانشجوی دکتری دانشگاه رازی کرمانشاه
کارشناس ارشد دانشگاه شهر کرد	کرمی دهکردی، مهدی
موسوی قیداری، زهرا	دانشجوی دکتری دانشگاه تبریز
کارشناس ارشد دانشگاه تهران	کریمی، شیمیا
میوه‌چی، مریم	دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران
کارشناس وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	کوچکیان، حورا
نجفیان، زهرا	کارشناس ارشد دانشگاه تهران
کارشناس ارشد دانشگاه تهران	کیانی، مینا
نصیری، مجید	کارشناس ارشد دانشگاه رازی کرمانشاه
کارشناس ارشد دانشگاه تهران	گراوندی، شهرپر
نوروزی، رقیه	دانشجوی دکتری دانشگاه رازی کرمانشاه
دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران	گیلان، ام‌البنین
نوروزی، علیرضا	دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران
کارشناس ارشد دانشگاه تربیت مدرس	لوائی آدریانی، رسول
هدایتی، فریفته	دانشجوی دکتری دانشگاه تهران
دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران	مجرد تاکستانی، فرنگیس
هماپور، فاطمه	دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران
کارشناس ارشد دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان	محمد رضایی، محمد
ورمزیار، افشین	دانشجوی دکتری دانشگاه تربیت مدرس
کارشناس ارشد دانشگاه تبریز	محمدزاده نصرآبادی، مهناز
ولی‌زاده، ناصر	مربی دانشگاه پیام نور
کارشناس ارشد دانشگاه تربیت مدرس	محمدزاده، محبوبه
هاشمی، فائزه	کارشناس ارشد دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان
دانشجوی دکتری دانشگاه تربیت مدرس	محمدی، یاسر
یزدانی، منوچهر	دکتری دانشگاه تهران
مشاور وزیر وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در امور تعاون	مختاری، مهدی
یوسفی فضل، سودابه	کارشناس ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران
دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران	مرادحاصلی، سمیه
	دانشجوی دکتری دانشگاه تربیت مدرس
	مرادی، پریوش
	دانشجوی دکتری دانشگاه تربیت مدرس
	مشایخی‌زاده، علی

به کار گرفته شود. در واقع سرمایه فکری تمامی کارکنان، دانش سازمانی و توانایی‌های آن را برای ایجاد ارزش افزوده در بر می‌گیرد و باعث منافع رقابتی مستمر می‌شود (قلیچ لی و مشیکی، ۱۳۸۵). ادوینسون و مالون سرمایه فکری را اطلاعات و دانش به کار برده شده برای کار کردن جهت ایجاد ارزش تعریف می‌کنند (Edvinsson and Malone, 1997). گوتری آن را ارزش دارایی‌های نامشهود سازمان نامید (Guthrie, 2001)، کپلن و نورتون سرمایه فکری را شامل سرمایه انسانی مانند مهارت‌ها، استعداد و دانش، سرمایه اطلاعاتی مانند پایگاه‌های داده، سیستم‌های اطلاعاتی و زیرساخت‌های فن‌آوری، سرمایه سازمانی مانند فرهنگ، سبک رهبری و توانایی تسهیم دانش دانستند (Kaplan and Norton, 1992). اما تعریف عمومی که به نظر می‌رسد پذیرش وسیع‌تری داشته است و مورد قبول جامعه آکادمیک قرار گرفته است شامل سه جزء سرمایه انسانی، سرمایه ساختاری (سازمانی) و سرمایه ارتباطی (مشتري‌مداری) می‌باشد (نماین و همکاران، ۱۳۹۰). بر این اساس، تعاونی‌ها بهترین سازمان‌هایی هستند که موفق شده‌اند امکان تجمع نیروهای پراکنده، متفرق و جدا از هم را فراهم سازند و زمینه توسعه و پیشرفت جوامع را، به خود اختصاص دهند و موجبات افزایش درآمد و تولید شرکت‌ها را از طریق سرمایه فکری فراهم آورند.

ویژگی‌های سرمایه فکری

هاردوار^۴ مهم‌ترین منابع یک شرکت تعاونی را سرمایه‌های فکری و دارایی‌های نامشهود آن می‌داند. از نظر وی به خاطر ویژگی‌های خاص منابع فکری موجود در شرکت‌های تعاونی، هم‌افزایی فکری آن‌ها قابل کپی‌برداری و تقلید نیستند و به همین دلیل می‌توانند مزیت‌های رقابتی را برای شرکت ایجاد کنند. سرمایه فکری دارای ویژگی‌هایی است که آن را از دارایی‌های مشهود متمایز می‌کنند، این ویژگی‌ها عبارتند از:

۱- دارایی‌های فکری، دارایی‌های غیررقابتی هستند. برخلاف دارایی‌های فیزیکی که فقط می‌توانند برای انجام یک کار خاص و در یک زمان خاص مورد استفاده قرار بگیرند، دارایی‌های فکری را می‌توان به طور همزمان برای چند امر خاص به کار گرفت. برای مثال، سیستم پشتیبانی از مشتری می‌تواند، امکان حمایت از هزاران مشتری را در یک زمان خاص فراهم کند. این توانایی یکی از مهم‌ترین معیارهای برتری دارایی‌های فکری بر دارایی‌های فیزیکی است.

۲- سرمایه انسانی و سرمایه رابطه‌ای، قابلیت تبدیل شدن به

<http://ica.coop/en/events/third-regional-co-operative-value-chain-symposium>.

- 7- Kaplinsky, R. and Morris, M. (2001). *A handbook for value chain research* (Vol. 113). Ottawa: IDRC.
- 8- UNIDO (2011). *Pro-poor Value Chain Development: 25 guiding questions for designing and implementing agroindustry projects*. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). Vienna, Austria.

علی اکبر براتی، خلیل کلانتری و محمدرضا نظری

تعاونی و سرمایه فکری

Cooperative and Intellectual Capital

سرمایه فکری مجموعه‌ای از دانش، اطلاعات، دارایی‌های فکری، تجربه، رقابت و یادگیری سازمانی است که در قالب سرمایه انسانی، سرمایه ساختاری (سازمانی) و سرمایه ارتباطی (مشتري‌مداری) نمود می‌یابد و می‌تواند برای ایجاد ثروت به کار گرفته شود.

مقدمه

اصطلاح سرمایه فکری برای اولین بار در سال ۱۹۶۲ میلادی توسط فریتز مچلاپ مورد استفاده قرار گرفت و سپس به وسیله جان کنت گالبرایت^۱ در سال ۱۹۶۹ مطرح شد (Bontis, 2001). پیش از آن‌ها، پیتراک^۲ اصطلاح کارگران دانشی را به کار برده بود. نخستین اثر نظری در حوزه دارایی‌های نامشهود در سال‌های نخستین دهه هشتاد توسط ایتامی در ژاپن منتشر شد. کوجانسیو و ولانکویست در مقاله‌ی «تحقیق در ارزش و کارایی سرمایه فکری» بیان می‌کنند که سرمایه فکری برای رقابت‌پذیری بنگاه‌ها صرف‌نظر از نوع صنعت بسیار مهم است (Kujansivu and Lönnqvist, 2007). استوارت^۳ اعتقاد دارد، سرمایه فکری مجموعه‌ای از دانش، اطلاعات، دارایی‌های فکری، تجربه، رقابت و یادگیری سازمانی است که می‌تواند برای ایجاد ثروت

¹ Galbraith

² Peter Druker

³ Stewart

⁴ Hardware

ابتدا بار ارزش عناصر مختلف به صورت تک تک محاسبه می‌شوند و سپس از طریق مجموع ارزش طبقات مختلف، ارزش دارایی بدست می‌آید.

روش‌های بازار سرمایه‌گذاری (روش‌های تشکیل

بازار سرمایه): در این روش، محاسبه اختلاف بین ارزش بازار شرکت (بر مبنای قیمت بازار سهام) و حقوق صاحبان سهام تعدیل شده در نتیجه تورم یا بهای جایگزینی، به عنوان ارزش سرمایه فکری یا دارایی‌های نامشهود در نظر گرفته می‌شود.

روش‌های بازده دارایی‌ها: در این روش ابتدا میانگین سودهای قبل از مالیات چند سال شرکت محاسبه و بر میانگین دارایی‌های مشهود شرکت در آن سال‌ها تقسیم می‌شود تا نرخ بازگشت دارایی‌ها به دست آید. سپس این میزان با میانگین صنعت مقایسه می‌شود. تفاضل این دو رقم، در میانگین دارایی‌های مشهود ضرب می‌شود تا میانگین درآمدهای سالانه حاصل از دارایی‌های نامشهود به دست آید. در مرحله بعد، این میانگین درآمد به دست آمده، بر میانگین وزنی هزینه سرمایه یا نرخ بهره، تقسیم می‌شود تا از این طریق برآوردی از ارزش دارایی‌های نامشهود یا سرمایه فکری حاصل شود.

روش‌های کارت‌های امتیازی: این روش‌ها بر مبنای شناسایی عناصر مختلف دارایی‌های نامشهود یا سرمایه فکری و شاخص‌ها و مقیاس‌های به دست آمده بر اساس کارت امتیازی و گزارش آن‌ها به صورت گراف، استوارند. این روش‌ها شبیه روش‌های مستقیم سرمایه فکری هستند؛ تنها تفاوت‌شان در این است که در روش‌های کارت‌های امتیازی، برآوردی از ارزش پولی سرمایه فکری صورت نمی‌گیرد (نمایان و همکاران، ۱۳۹۰).

با توجه به آنچه بیان گردید، در اقتصاد دانش محور، از سرمایه فکری به منظور ایجاد ارزش برای شرکت‌ها استفاده می‌شود. از این رو نقش و سهم سرمایه فکری در پیشرفت مدیریتی، فنی، اجتماعی و اقتصادی شرکت‌های تعاونی از اهمیت زیادی برخوردار است. به طوری که آن را ابزاری ارزشمندی برای توسعه دارایی‌های شرکت‌های تعاونی می‌دانند.

کتاب‌شناسی

۱- قلیچ لی، ب. و مشیکی، ا. (۱۳۸۵). نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه فکری در سازمان، مطالعه دو شرکت خودروسازی. *فصلنامه دانش مدیریت*، (۷۵)، ۱۴۷-۱۲۵.

۲- مهرمنش، ح. و امینی، م. (۱۳۹۱). سرمایه فکری. *ماهنامه ماه نوین (ماهنامه بانک اقتصادنوین)*، (۳۹)، ۳۴-۳۰.

مالکیت شخصی ندارند، بلکه باید بین کارکنان و مشتریان تأمین‌کنندگان مشترک باشند. بنابراین، رشد این نوع از دارایی‌ها نیاز به مراقبت و توجه جدی دارد (Talukdar, 2008).

عناصر سرمایه فکری

صاحب‌نظران حوزه سرمایه فکری، اتفاق نظر دارند که سرمایه فکری از سه عنصر تشکیل شده است: سرمایه انسانی، سرمایه ساختاری و سرمایه رابطه‌ای.

سرمایه انسانی: سرمایه انسانی شامل مهارت‌ها و شایستگی‌های نیروی کار و دانش آن‌ها در رشته‌هایی است که برای موفقیت شرکت مهم و ضروری هستند. بنابراین، اعضای شرکت‌های تعاونی از مهم‌ترین عناصر تشکیل‌دهنده سرمایه انسانی آن‌هاست که از طریق شایستگی، نگرش و چالاک‌ی فکری، سرمایه فکری را برای شرکت ایجاد می‌کنند. اما این سرمایه در پایان روز کاری، با ترک شرکت از سوی کارکنان، از شرکت خارج می‌شود، در حالی که سرمایه ساختاری و سرمایه رابطه‌ای حتی با ترک شرکت هم، بدون تغییر باقی می‌مانند.

سرمایه رابطه‌ای: سرمایه رابطه‌ای، شامل همه روابطی است که بین شرکت با هر فرد یا شرکت دیگری وجود دارد. این افراد و شرکت‌ها می‌توانند شامل مشتریان، واسطه‌ها، کارکنان، تأمین‌کنندگان، مقامات قانونی، جوامع، اعتباردهندگان، سرمایه‌گذاران و... باشند.

سرمایه ساختاری: سرمایه ساختاری همه ذخایر غیرانسانی دانش در شرکت را شامل، پایگاه‌های داده‌ای، نمودارهای سازمانی، دستورالعمل‌های اجرایی فرآیندها، استراتژی‌ها و برنامه‌های اجرایی را دربر می‌گیرد. به طور کلی سرمایه ساختاری هر آن چیزی است که ارزش آن برای شرکت بالاتر از ارزش مادی‌اش باشد (مهرمنش و امینی، ۱۳۹۱).

روش‌های اندازه‌گیری سرمایه فکری

چندین روش برای اندازه‌گیری سرمایه فکری وجود دارند که می‌توانند به منظور تعیین ارزش این دارایی‌ها به کار گرفته شوند. بعضی از آن‌ها روش‌هایی هستند که صرفاً برای استفاده در خود شرکت‌ها یا سازمان‌ها طراحی شده‌اند و یک روش جهانی و کلی نیستند. برخی از این روش‌ها عبارتند از:

روش‌های اندازه‌گیری مستقیم سرمایه فکری: این روش‌ها عبارتند از برآورد ارزش پولی دارایی‌های نامشهود یا سرمایه فکری که به وسیله شناسایی عناصر مختلف تشکیل‌دهنده آنها اندازه‌گیری می‌شوند. طبق این روش‌ها،

مدنی، ۱۳۸۵، ماده ۵۵). مقصود از حبس عین مال آن است که تصرف اعتباری در آن به صورت بیع، هبه، رهن، اجاره و امثال آن ممنوع و موقوفه به ارث نیز نمی‌رسد؛ اما منظور از آزاد ساختن منافع آن است که منافع و ثمرات عین، از انتفاع واقف آزاد و صرف مواردی می‌شود که وی تعیین نموده است. هر چند واژه وقف به‌طور خاص در قرآن نیامده است، ولی در متون مذهبی از آن به صدقه و صدقه جاریه تعبیر شده است و لذا می‌توان همه آیاتی که در قرآن در رابطه با صدقه آمده است را به نحوی با مفهوم وقف مرتبط دانست. اصطلاح «صدقه جاریه» نیز تعبیر مناسبی برای وقف است؛ زیرا وقف از آن جهت که نوعی کمک مالی بدون عوض است، صدقه به حساب می‌آید و از آن جهت که منبع دائمی است و نسل‌های متعددی از آن بهره می‌برند، مفهوم جاری بر آن قابل انطباق است (بختیاری، ۱۳۸۱).

به نظر می‌رسد می‌توان تعریفی اقتصادی نیز برای وقف در نظر گرفت. تعریف اقتصادی وقف را می‌توان تغییر در کاربرد منابع، از بهره‌برداری فردی به بهره‌مندی اجتماعی برای نسل حاضر و نسل‌های آینده به شمار آورد که خدمات و یا منافع آن مورد استفاده افراد زیادی قرار می‌گیرد. از این رو توسعه وقف، به عنوان نهاد خصوصی (غیردولتی) در اقتصاد اسلامی، از یک طرف موجب افزایش پس‌انداز و کاهش مصرف می‌شود و از طرف دیگر، این پس‌اندازها می‌تواند در نهایت به سرمایه تبدیل شود، سرمایه‌ای که خود می‌تواند مولد کالاهای خصوصی و یا خدمات اجتماعی در حال و آینده باشد و در نتیجه زمینه افزایش تولید ناخالص داخلی را فراهم آورد. همچنین، نهاد وقف به دلیل ماهیت خیرانه‌ای که دارد، موجب تقویت بنیادهای اجتماعی و روحیه تعاون در جامعه و در نتیجه، ارتقاء سرمایه اجتماعی و افزایش کارایی کل اقتصاد خواهد شد (بختیاری، ۱۳۸۱).

به لحاظ تاریخی هر چند دقیقاً معلوم نیست که در چه سالی قانون وقف در اسلام تشریع گردید، ولی اولین اقدام عملی پیامبر (ص) پس از مهاجرت به مدینه، ایجاد مسجد قبا و مسجدالنبی بر اساس نهاد وقف بوده است. همچنین، حضرت علی (ع) املاک متعددی داشت که آن‌ها را در زمان حیات خود وقف نمود. به‌طوری‌که در اواخر عمر، عواید سالانه اوقاف آن حضرت به ۲۴ هزار دینار می‌رسید. به‌طور کلی، نهاد وقف در تاریخ اسلام سابقه درخشانی دارد (اشکوری، ۱۳۷۷). در ایران نیز وقف دارای سابقه‌ای طولانی مدت است. هر چند این نهاد در دوره‌های مختلف در اقتصاد کشور نقش فعالی داشته است، اما دوران صفوی را می‌توان اوج توسعه و رشد اوقاف در نظر گرفت. به‌طوری‌که در پایان دوران صفوی، در شهرهای ایران، کمتر زمین زراعی

۳- نمامیان، ف.، قلی‌زاده، ح. و باقری، ف. (۱۳۹۰). سرمایه فکری و روش‌های اندازه‌گیری. مجموعه مقالات دومین کنفرانس مدیریت اجرایی، ۱ و ۲ تیرماه ۱۳۹۰.

- 4- Bontis, N. (2001). Managing Organizational Knowledge by Diagnosing Intellectual Capital: Framing and Advancing the State of the Field. *Book: Knowledge management and business model innovation*, Pages 267-297. IGI Publishing Hershey, PA, USA ©2001
- 5- Kujansivu, P. and Lönnqvist, A. (2007). Investigating the value and efficiency of intellectual capital. *Journal of Intellectual Capital*, 8(2), 272-287.
- 6- Edvinsson L. and Malone, M. (1997). *Intellectual capital-realizing your company's true value by finding its hidden roots*. Harper Business, New York
- 7- Talukdar, A. (2008). *What is in tellectual Capital? And why it should be measured?* Retrieved from: www.attainix.com.
- 8- Guthrie, J. (2001). The Management, Measurement, and the Reporting of Intellectual Capital. *Journal of Intellectual Capital*. 2 (1), 27-41.
- 9- Kaplan, R. and Norton, D. (1992). The Balanced Scorecard-Measures that Drive Performances. *Harvard Business Review*, 70 (1) 71-79.

مهناز محمدزاده نصرآبادی

تعاونی و وقف در ایران

Cooperative and Endowment in Iran

بهره‌گیری از انواع مختلف سنت پسندیده وقف در شکل‌گیری یک تعاونی از جمله همکاری‌های وقفی و یا تأمین مالی تعاونی‌های موجود می‌پردازد.

مفهوم و سابقه تاریخی نهاد وقف در اسلام

وقف در لغت به معنی متوقف کردن و در اصطلاح فقهی به مفهوم حبس کردن اصل مال و آزاد ساختن منفعت آن است^۱ (شهید اول، ۱۴۱۱ ق، ج ۲، ص ۱۲). در قانون مدنی نیز وقف به این صورت تعریف شده است: «وقف عبارت است از این که عین مال حبس و منافع آن تسبیل شود» (قانون

^۱ تحبیس الاصل و تسبیل المنفعه